

PE URMELE MONEDELOR HISTRIENE TIMPURII DE ARGINT APĂRUTE ÎN ULTIMII ANI ÎN COMERȚUL DE ANTICHITĂȚI

Mihai Dima*

Cuvinte cheie: *Istros, Marea Neagră, monede de argint timpurii, tezaure.*

Keywords: *Istros, Black Sea, early silver coins, hoards.*

Rezumat: *Coroborând informații obținute de pe diverse site-uri destinate colecționarilor din Ucraina și Rusia, respectiv de pe piețele numismatice occidentale, autorul prezintă trei loturi de monede histriene de argint timpurii (sec. V-IV a.Chr.) descoperite în nordul Mării Negre. Un lot alcătuit din 22 de stateri de argint și 1 obol din Grupa II de emisiuni a cetății Istros pare să se fi dispersat dintr-un tezaur găsit cel târziu în luna octombrie 2017 în regiunea Herson din sudul Ucrainei. Piesele au fost identificate pe un site destinat colecționarilor din Ucraina și/sau în diferite licitații ale unei firme din Elveția. În componența celui de-al doilea lot intră 10 stateri de argint din Grupa II, provenind dintr-un tezaur descoperit, cel mai probabil, în partea de sud a Basarabiei, înainte de octombrie 2014. Fotografii ale acestor monede au fost postate pe site-ul Muzeului Numismatic din Odessa. După ce s-au împrăștiat, unele dintre ele au fost identificate pe diferite forumuri și în comerț. Ultimul lot cuprinde doi stateri de argint din Grupa I postați pe un forum numismatic din Rusia. Unul dintre aceștia cântărește 8,12 g și a fost bătut cu ștanțe neînregistrate până acum. Cel de-al doilea este un exemplar cunoscut, fiind vândut în anul 2015 de către o casă de licitație din Germania. Fotografiiile postate cu această ocazie atestă însă că și această piesă provine din nordul Mării Negre.*

Abstract: *Corroborating information identified on few numismatic sites from Ukraine and Russia, on one hand, and on the Western numismatic markets, on the other, the author presents three batches of early silver coins of Istros (5th-4th century BC) discovered North of the Black Sea. A batch made up of 22 silver staters and 1 obol from Group II of issues of Istros appears to have been dispersed from a hoard found at the latest in October 2017 in the Kherson region, in Southern Ukraine. The coins have been identified in 2017-2018 on a numismatic site from Ukraine and / or in various sales of an auction house in Switzerland. The second batch includes 10 silver staters from Group II, part of a hoard discovered, most probably, in the Southern part of Bessarabia, before October 2014. Photos of these coins were posted on the website of the Numismatic Museum in Odessa. After they had spread, some of the coins were identified on different forums and on the numismatic market. The last batch comprises two silver staters from Group I posted on a numismatic forum in Russia. One of them weighs 8.12 g and has been struck with dies previously unregistered. The second is a published specimen that*

* Banca Națională a României.

was sold in 2015 by a German auction house. The photos posted on the occasion, however, attest that this coin too originates from the North of the Black Sea.

Într-un articol recent privind circulația monedelor de argint bătute la Istros în sec. V-IV a.Chr. am prezentat un eșantion alcătuit din 107 stateri și oboli din primele două grupe de emisiuni ale cetății milesiene, identificați pe site-urile destinate colecționarilor din spațiul ex-sovietic. Pe lângă exemplare izolate, majoritatea fără loc de descoperire cunoscut, între acestea se regăseau câteva grupuri de piese despre care existau indicii că ar putea fi dispersate din tezaure. Informații noi impun reluarea discuției privind două dintre aceste loturi și permit totodată clarificarea provenienței mai multor monede histriene timpurii apărute în ultimii ani în comerțul de antichități.

Primul dintre loturile de piese asupra cărora ne vom opri în continuare era alcătuit din zece stateri de argint din Grupa II, oferiți spre vânzare pe un site specializat din Ucraina, în cursul lunilor octombrie și noiembrie 2017¹. Aceștia ar fi fost localizați în regiunile Herson (6 exemplare) și Mykolaiv (4 exemplare) din sudul Ucrainei.

La începutul anului 2018, unul dintre cei trei utilizatori care propuneau spre cumpărare piesele menționate a postat, pe același site, alte opt monede histriene de argint din Grupa II (7 stateri și 1 obol), cu precizarea că sunt localizate în regiunea Herson („Херсонская область”)².

În același timp, o importantă casă de licitație din Elveția includea în oferta sa doi stateri de argint din Grupa II (nr. 13 și 20 în catalog)³, pretinzând că provin „from a European collection, formed before 2005”. Aceeași casă de licitație vânduse în cursul anului 2017 un stater histrian din Grupa I cu pedigriu similar, deși moneda mai fusese vândută, doar parțial curățată, cu puțin timp înainte, pe același site din Ucraina, pe care au fost postate și piesele în discuție (Pl. III, nr. 5a-b)⁴. Legătura între cele două piețe numismatice fiind astfel stabilită, apare în mod firesc întrebarea dacă nu cumva cei doi stateri din Grupa II au făcut parte din tezaurul care a început să se împrăștie în toamna anului 2017? Apartenența lor la această descoperire a devenit foarte probabilă două luni mai târziu, când una dintre cele zece piese identificate inițial a apărut în următoarea licitație a casei respective, având însă ca proveniență „a Swiss collection, formed before 2005” (nr. 5)⁵.

Șirul „coincidențelor” continuă, alți trei stateri de argint histrieni fiind oferiți spre vânzare o lună mai târziu. De această dată este vorba despre două monede din Grupa II⁶ și despre una, foarte rară, din Grupa III⁷. Dacă primele sunt inedite și putem presupune că fac parte din tezaurul aflat în atenția noastră (nr. 12 și 18), cu siguranță, ultima piesă (Pl. III, nr. 6b) nu reprezintă un *terminus post quem* pentru acesta. Este, în schimb, încă o dovadă a originii nord-pontice a monedelor, aceasta fiind postată în mod

¹ Dima 2017, p. 264, nr. 65-74.

² <https://auction.violity.com>

³ Leu Numismatik, Web Auction 3 (25 februarie 2018), lot 117-118.

⁴ Leu Numismatik, Web Auction 1 (25 iunie 2017), lot 141.

⁵ Leu Numismatik, Leu Auction 2 (11 mai 2018), lot 70; Dima 2017, p. 264, nr. 69.

⁶ Leu Numismatik, Web Auction 4 (24 iunie 2018), lot 80-81.

⁷ Leu Numismatik, Web Auction 4 (24 iunie 2018), lot 82.

repetat, necurățată, în cursul anului 2017, pe site-ul ucrainean dedicat colecționarilor la care ne-am referit mai înainte (Pl. III, nr. 6a). Și în acest caz, eventualii cumpărători sunt informați că piesele provin „from a European collection, formed before 2005”. Încă un stater din Grupa II a fost inclus într-o licitație din octombrie 2018 (nr. 8)⁸.

Recapitulând, am recenzat 23 de monede de argint din Grupa II de emisiuni a cetății Istros (22 stateri și 1 obol)⁹ oferite spre achiziție pe un site pentru colecționari din Ucraina și de o casă de licitație din Elveția, începând din octombrie 2017, până în octombrie 2018. Toate indiciile plasează locul descoperirii acestora în regiunea Herson din sudul Ucrainei¹⁰, zonă din care provine și tezaurul de la Vysuntsi, cel mai mare depozit monetar alcătuit din stateri histrieni de argint din Grupa II cunoscut până în prezent¹¹.

Trebuie să admitem însă posibilitatea ca unele dintre piese, cum ar fi obolul, să nu provină din aceeași acumulare monetară, deși pentru asocierea dintre stateri și oboli la acest nivel există precedentul tezaurului de la Orgame (jud. Tulcea)¹². Pe de altă parte, este posibil ca și alte monede histriene de argint din Grupa II identificate pe piețele de antichități, la sfârșitul anului 2017 și pe parcursul anului 2018, să aibă proveniență comună cu cele prezentate acum. De altfel, chiar numărul foarte mic al pieselor care nu pot fi legate în mod direct de acest lot constituie un indiciu important al faptului că apariția frecventă în mediul on-line, pentru un interval relativ scurt de timp, a monedelor histriene timpurii, nu este întâmplătoare.

Pe site-ul din Ucraina pe care au fost postate cele 18 piese la sfârșitul anului 2017 și la începutul anului 2018 am mai identificat doar doi stateri din Grupa II, în luna decembrie 2018. Aceștia erau oferți de utilizatori diferiți și erau localizați la Kiev (Pl. III, nr. 7), respectiv în regiunea Herson (Pl. III, nr. 8). Pe celelalte site-uri destinate colecționarilor din spațiul ex-sovietic monitorizate pe parcursul anilor 2018-2019 am mai întâlnit două piese din aceeași categorie, una dintre ele provenind dintr-un alt tezaur, despre care va fi vorba mai jos.

Lăsând la o parte monedele din colecția W. Stancomb, publicate în anul 2000, în volumul XI din seria *Sylloge Nummorum Graecorum*¹³ și oferite spre vânzare în două licitații diferite, la sfârșitul anului 2019¹⁴, de pe piețele numismatice occidentale am mai recenzat patru stateri din Grupa II, toți în perioada 17 decembrie 2017 – 13 iunie 2018

⁸ Leu Numismatik, Auction 3 (27 octombrie 2018), lot 35.

⁹ Zece stateri postați pe un site din Ucraina în cursul lunilor octombrie și noiembrie 2017 (localizați la Herson și în regiunea Mykolaiv); șapte stateri și un obol postați pe același site din Ucraina în perioada februarie-martie 2018 (localizați în regiunea Herson); șase stateri oferți la licitație de către o firmă din Elveția în februarie, mai, iunie și octombrie 2018, unul dintre aceștia făcând parte și din primul lot.

¹⁰ Dintre cele zece piese din primul lot, șase exemplare, localizate la Herson, au fost postate de către doi utilizatori diferiți; celelalte patru, localizate pe teritoriul regiunii Mykolaiv, au fost postate de un singur utilizator. Acesta din urmă a oferit spre vânzare piesele din al doilea lot, localizându-le de această dată în regiunea Herson.

¹¹ Zaginaylo 1967.

¹² Lungu, Poenaru Bordea 2000.

¹³ SNG Stancomb, pl. VII, nr. 134-135.

¹⁴ Roma Numismatics Ltd., Auction XVIII, lot 288; Roma Numismatics Ltd., E-Sale 66, lot 35.

(Pl. IV, nr. 1-4)¹⁵. Ultimul dintre aceștia iese din discuție, deoarece fotografiile lui au fost postate anterior pe un forum german¹⁶. Ceilalți se încadrează foarte bine în structura lotului, iar doi dintre aceștia au fost vânduți de o casă de licitație care mai comercializase în trecut monede histriene provenite din spațiul ex-sovietic (vezi infra).

În catalogul de mai jos am inclus toate cele 23 de piese care pot fi puse în legătură cu regiunea Herson din Ucraina, ordonând staterii conform clasificării propuse de A.G. Zaginaylo, pe baza tezaurului de la Vysuntsi¹⁷. În ultima jumătate de veac au apărut foarte puține ștanțe noi, care vin să confirme că împărțirea monedelor histriene de nominal mare din Grupa II în patru subgrupe este corectă. Anumite ajustări se impun însă în ceea ce privește identificarea unor ștanțe și atribuirea lor uneia sau alteia dintre subgrupe, dovadă în acest sens fiind chiar unele dintre piesele prezentate în acest articol.

Cei 22 de stateri au fost bătuți cu 11 ștanțe de avers și cu 9 ștanțe de revers, cunoscute de către A.G. Zaginaylo, cu două posibile excepții. Se remarcă matrițele Z.5, din care provin patru exemplare (nr. 7-10) și Z.II, cu care au fost bătute nu mai puțin de opt exemplare (nr. 1-2, 4-10). Excepțiile se referă la piesa nr. 14, pentru care ambele matrițe pot fi identificate doar cu grad mare de probabilitate¹⁸, și la aversul piesei nr. 13, pentru care a fost folosită aceeași ștanță ca la nr. 14. Dacă acesta se dovedește a fi aversul Z.7, cum presupunem, atunci monedele nr. 13-14 stabilesc legătura între cele două ștanțe fixe atribuite de către A.G. Zaginaylo subgrupeii II.

Mai multe monede sunt bătute descentrat, pe flanuri prea mici, de formă neregulată. Chiar și atunci când ștanța de revers este bine fixată peste pastila monetară, o parte a legendei și/sau a emblemei orașului nu se încadrează în marginile acesteia. Din punct de vedere ponderal însă, piesele de nominal mare din Grupa II foarte rar se depărtează la mai mult de 0,20 g față de medie, ceea ce denotă o anumită scrupulozitate din partea celor implicați în pregătirea flanurilor. Prin urmare, aspectul neglijent al staterilor din Grupa II poate fi pus pe seama timpului scurt avut la dispoziție pentru realizarea unora dintre emisiuni, dar poate fi și rezultatul folosirii unor ștanțe de revers prea mari, eventual comandate înainte să se decidă reducerea standardului ponderal specific Grupei I (c. 8,30/8,40 g).

Greutatea este precizată pentru 18 dintre cei 22 de stateri. Lăsând la o parte o piesă care ar cântări 5,80 g (nr. 18), celelalte 17 se eșalonează între 6,68 g și 7,06 g, media fiind de 6,85 g, similară cu aceea calculată pentru alte loturi de monede din această grupă¹⁹.

Obolul a fost produs cu aceleași matrițe și are aceeași greutate (0,53 g) ca și piesa nr. 17 din tezaurul de la Orgame²⁰.

¹⁵ Auctiones GmbH, eAuction #58, lot 58 (Pl. IV, nr. 1); Classical Numismatic Group, Electronic Auction 419, lot 12 (Pl. IV, nr. 2); Classical Numismatic Group, Electronic Auction 422, lot 26 (Pl. IV, nr. 3); Kölner Münzkabinett Tyll Kroha Nachfolger, Auction 108, Session II, lot 274 (Pl. IV, nr. 4).

¹⁶ <http://numismatikforum.de> (17 iulie 2017).

¹⁷ Zaginaylo 1967, p. 62. Litera „Z” care precede numărul ștanței face referire la clasificarea lui A.G. Zaginaylo.

¹⁸ Deoarece ilustrația articolului dedicat tezaurului de la Vysuntsi lasă de dorit.

¹⁹ Poenaru Bordea 2001, p. 14.

²⁰ Lungu, Poenaru Bordea 2000, p. 286.

Întrucât tezaurul din regiunea Herson cuprinde monede din toate fazele cunoscute ale Grupei II, rămâne de clarificat pe viitor dacă este vorba despre o descoperire nouă sau despre un alt lot de piese din tezaurul de la Vysuntsi.

Istros – Grupa II

Stateri

Av. Două capete masculine, dintre care cel din dreapta inversat.

Rv. ΙΣΤΡΙ; vultur pe delfin spre stânga; pătrat incus.

Pick 1898, p. 159, nr. 405.

Av. Z.1 – Rv. Z.II

1. AR; 6,72 g; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. I, nr. 1).

Av. Z.3 – Rv. Z.II

2. AR; fără date tehnice; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. I, nr. 2).

Av. Z.3 – Rv. Z.III

3. AR; 6,90 g; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. I, nr. 3).

Av. Z.4 – Rv. Z.II

4. AR; 7,06 g; Dima 2017, p. 264, nr. 71 (Pl. I, nr. 4).

5. AR; 6,68 g; Dima 2017, p. 264, nr. 69 = Leu Numismatik, Leu Auction 2, lot 70 (Pl. I, nr. 5a-b).

6. AR; fără date tehnice; Dima 2017, p. 264, nr. 72 (Pl. I, nr. 6).

Av. Z.5 – Rv. Z.II

7. AR; 6,92 g; Dima 2017, p. 264, nr. 65 (Pl. I, nr. 7).

8. AR; ↑↓; 6,87 g; 21 mm; Leu Numismatik, Auction 3, lot 35 (Pl. I, nr. 8).

9. AR; 6,85 g; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. I, nr. 9).

10. AR; 6,67 g; Dima 2017, p. 264, nr. 66 (Pl. II, nr. 1).

Av. Z.6 – Rv. Z.VII

11. AR; 7,02 g; Dima 2017, p. 264, nr. 73 (Pl. II, nr. 2).

12. AR; ⚖; 6,71 g; 17 mm; Leu Numismatik, Web Auction 4, lot 81 (Pl. II, nr. 3)

Av. Z.7? – Rv. Z.X

13. AR; ⚖; 7,01 g; 19 mm; Leu Numismatik, Web Auction 3, lot 117 (Pl. II, nr. 4).

Av. Z.7? – Rv. Z.XI?

14. AR; 6,94 g; Dima 2017, p. 264, nr. 67 (Pl. II, nr. 5).

Av. Z.11 – Rv. Z.XVI

15. AR; 6,74 g; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. II, nr. 6).

Av. Z.12 – Rv. Z.XV

16. AR; 6,63 g; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. II, nr. 7).

17. AR; fără date tehnice; Dima 2017, p. 264, nr. 74 (Pl. II, nr. 8).

Av. Z.12 – Rv. Z.XVII

18. AR; ↑↓; 5,80 g (?); 18 mm; Leu Numismatik, Web Auction 4, lot 80 (Pl. II, nr. 9).

Av. Z.13 – Rv. Z.XV

19. AR; 7,03 g; Dima 2017, p. 264, nr. 68 (Pl. II, nr. 10).

20. AR; ⚖; 6,86 g; 17 mm; Leu Numismatik, Web Auction 3, lot 118 (Pl. III, nr. 1).

Av. Z.14 – Rv. Z.XVII

21. AR; fără date tehnice; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. III, nr. 2).

Av. Z.16 – Rv. Z.XIX

22. AR; 6,89 g; Dima 2017, p. 264, nr. 70 (Pl. III, nr. 3).

Oboli

Ca mai sus.

23. AR; 0,53 g; localizat în regiunea Herson, <https://auction.violity.com> (Pl. III, nr. 4).

*

În articolul menționat la început admiteam posibilitatea ca și alți doi dintre staterii de argint din Grupa II identificați pe site-urile destinate colecționarilor din spațiul ex-sovietic să fie descoperiți împreună²¹. Fotografiile celor două piese au fost postate concomitent, pe forumuri diferite, în luna octombrie 2014, de către un utilizator care dorea să afle nominalul căruia îi aparțin²². Deși din comentarii reieșea că acestea provin dintr-un „complex” descoperit „mai degrabă” în Basarabia, am evitat să introducem în circuitul științific un nou tezaur alcătuit din monede histriene de argint, întrucât la momentul respectiv era vorba despre doar două piese și părea că informațiile sunt furnizate la mâna a doua.

Ulterior, am identificat cei doi stateri într-un lot mai mare, cuprinzând 10 exemplare din aceeași categorie, ale cărui fotografii „de grup” (avers-revers) au fost postate în secțiunea dedicată colecționarilor, pe site-ul Muzeului Numismatic din Odessa²³. Lotul este omogen, iar câteva dintre piese păstrează încă în zonele mai adânci ale reliefului depuneri de culoare roșiatică, dovadă a faptului că au fost depozitate în aceleași condiții.

În noul context, informațiile publicate în anul 2014, pe cele două forumuri, devin credibile. Prin urmare, putem concluziona că înainte de 12 octombrie 2014, probabil în zona de sud a Basarabiei, care aparține în prezent Ucrainei, a fost descoperit un tezaur alcătuit din cel puțin 10 monede histriene de argint de nominal mare din Grupa II de emisiuni a cetății Istros.

În momentul în care au apărut primele informații în spațiul public, tezaurul începuse deja să se împrăștie, dat fiind că descoperitorul (?) mai avea doar șase piese, incluzându-le și pe cele două menționate mai sus. Pe lângă acestea, pe baza fotografiilor „de grup”, am reușit să identificăm alte două piese pe piața de antichități, vândute în anul 2016 (nr. 6)²⁴, respectiv la începutul anului 2018 (nr. 10)²⁵, și încă una pe un forum numismatic din Rusia (nr. 1), postată în decembrie 2019, de către un utilizator care dorea să afle dacă este „didrahmă, stater sau drahmă”²⁶. Cele 10 piese au fost bătute cu câte 6

²¹ Dima 2017, p. 259.

²² <http://forum.violity.com>; <http://oldstory.info>.

²³ <http://museum.com.ua/odessacollector/buy/serebrjanye-monety-istrii.html>

²⁴ Classical Numismatic Group, Electronic Auction 376 (15 iunie 2016), lot 35.

²⁵ <https://www.ebay.com>

²⁶ <https://www.staraya-moneta.ru>

ștanțe de avers și de revers, toate înregistrate datorită tezaurului de la Vysuntsi. Apar însă asocieri noi de matrițe, care implică modificări la nivelul „lanțurilor” cunoscute.

Prin asocierea cu reversul Z.IV, ștanța de avers Z.6 face joncțiunea cu lanțul principal al subgrupeii I, astfel încât, în acest moment toate ștanțele care o alcătuiesc sunt legate între ele.

A.G. Zaginaylo a încadrat perechea de ștanțe Z.9 – Z.XII în subgrupa III, deși era izolată de restul matrițelor din această subgrupă. Piese nr. 4-5 atestă o nouă asociere de ștanțe (Z.8 – Z.XII), dovedind că perechea Z.9 – Z.XII, în cazul în care Z.9 există într-adevăr, trebuie încadrată în subgrupa II. Lipsesc piesele din subgrupa IV, ultima conform clasificării lui A.G. Zaginaylo, ceea ce ar indica un depozit monetar mai timpuriu. Având în vedere însă că monedele din această subgrupă sunt rare, iar pe de altă parte că nu știm ce pondere are lotul accesibil raportat la întreaga descoperire, ne limităm pentru moment să consemnăm un nou tezaur, încheiat spre sfârșitul Grupei II. Chiar dacă prin „mai degrabă Basarabia” s-ar înțelege un punct situat în apropierea și nu neapărat în interiorul acestui teritoriu, tezaurul s-ar încadra foarte bine în aria de circulație a monedelor histriene timpurii de argint, care se întinde din nordul Dobrogei până la Nipru.

În ceea ce privește datele tehnice ale pieselor, dimensiunile pot fi deduse prin faptul că fotografiile „de grup” sunt realizate pe foaie de caiet de matematică, în schimb greutatea este disponibilă doar pentru jumătate dintre ele (6,84 g; 6,87 g; 6,90 g; 7,00 g; 7,13 g).

Istros – Grupa II

Stateri

Av. Două capete masculine, dintre care cel din dreapta inversat.

Rv. IETPI; vultur pe delfin spre stânga; pătrat incus.

Pick 1898, p. 159, nr. 405.

Av. Z.5 – Rv. Z.II

1. AR; 7,13 g; 18×19 mm; <https://www.staraya-moneta.ru> (Pl. IV, nr. 5a-b).

2. AR; fără date tehnice (Pl. IV, nr. 6).

Av. Z.6 – Rv. Z.IV

3. AR; c. 7 g; Dima 2017, p. 264, nr. 77 (Pl. IV, nr. 7a-b).

Av. Z.8 – Rv. Z.XII

4. AR; c. 6,87 g; Dima 2017, p. 264, nr. 78 (Pl. V, nr. 1a-b).

5. AR; fără date tehnice (Pl. V, nr. 2).

Av. Z.10 – Rv. Z.XIV

6. AR; 6,84 g; 16 mm; Classical Numismatic Group, Electronic Auction 376, lot 35 (Pl. V, nr. 4a-b).

Av. Z.11 – Rv. Z.XV

7. AR; fără date tehnice (Pl. V, nr. 3).

Av. Z.11 – Rv. Z.XVI

8. AR; fără date tehnice (Pl. V, nr. 5).

Av. Z.12 – Rv. Z.XIV

9. AR; fără date tehnice (Pl. V, nr. 6).

Av. Z.12 – Rv. Z.XV

10. AR; 6,9 g; 18 mm; oferită spre vânzare pe eBay în ianuarie 2018 (Pl. V, nr. 7a-b).

*

Redeschiderea discuției privind nominalul unei piese din cel de-al doilea tezaur prezentat în acest articol, pe un forum din Rusia²⁷, a scos la iveală informații importante pentru cunoașterea celor mai vechi monede histriene de argint. Este vorba în primul rând despre fotografiile a doi stateri de argint din Grupa I, unul inedit, iar cel de-al doilea vândut în urmă cu câțiva ani de o casă de licitație din Germania²⁸. Ambele piese aparțin unei faze mai timpurii a grupei, din care se cunoșteau până acum circa zece monede de nominal mare²⁹. Prima dintre acestea cântărește 8,12 g și a fost bătută cu ștanțe diferite față de cele cunoscute. Este bine conservată, dar prezintă un grad de uzură destul de avansat, ceea ce explică greutatea mai mică cu c. 0,20 g față de standardul grupei (Fig. 1/1). Despre cea de-a doua piesă aflăm că a fost discutată cu câțiva ani în urmă pe un forum ucrainean, afirmație susținută prin postarea de fotografii, una dintre ele făcută înainte de curățare (Fig. ½a-b). Avem astfel o indicație importantă privind locul de descoperire, care se dovedește a fi, și în acest caz, în nordul Mării Negre.

Bibliografie / Bibliography

Dima 2017 : M. Dima, *Date noi privind circulația monedelor de argint emise la Istros în nordul Mării Negre (sec. V-IV a.Chr.)*, RCAN, 3, 2017, p. 255-274.

Lungu, Poenaru Bordea 2000 : Vasilica Lungu, Gh. Poenaru Bordea, *Un trésor de monnaies d'Istros à Orgame*, în *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques. Hommage à Petre Alexandrescu a son 70e anniversaire*, București, 2000, p. 282-300.

Pick 1898: B. Pick, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I, 1, Berlin, 1898.

Poenaru Bordea 2001: Gh. Poenaru Bordea, *Atelierul monetar al cetății Istros în perioada autonomiei*, în *Simpozion de Numismatică dedicat împlinirii a patru secole de la prima Unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul, Chișinău, 28-30 mai 2000, Comunicări, studii și note*, București, 2001, p. 9-33.

SNG Stancomb: *Sylloge Nummorum Graecorum, XI, The William Stancomb Collection of coins of the Black Sea region*, Oxford, 2000.

Zaginaylo 1967: A.G. Zaginaylo, *Visuncovskji klad serebrianih monet Istrji naidemnji v 1951 g.*, ZOAO, II (35), 1967, p. 60-75.

²⁷ <https://www.staraya-moneta.ru>

²⁸ Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung, Auction 229, lot 1130 (10.03.2015).

²⁹ Câteva dintre piesele cunoscute în literatura de specialitate nu sunt ilustrate.

Lista ilustrațiilor / List of illustrations

Planșele I-V: Monede de argint emise la Istros.

Plates I-V: Silver coins of Istros.

Figura 1: Monede de argint emise la Istros (Grupa I)

Figure 1: Silver coins of Istros (Group I).

Toate monedele ilustrate sunt redatăe mărite.

All the illustrated coins are enlarged.

1

2a

2b

Fig. 1. Monede de argint emise la Istros (Grupa I).

Planșa I. Monede de argint emise la Istros.

Planşa II. Monede de argint emise la Istros.

Planșa III. Monede de argint emise la Istros.

Planșa IV. Monede de argint emise la Istros.

1a

1b

2

3

4a

4b

5

6

7a

7b

Planșa V. Monede de argint emise la Istros.